

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-юн **Маргарита Иванова Чинова**, СУ „Св. Климент Охридски“, професионално направление 3.6 Право, Наказателен процес, определена със заповед № Р 33-548 от 09.02.2017 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ за член на научно жури за защита на дисертационния труд на проф. д-р **Иван Захариев Сълов** на тема „Тенденции в развитието на наказателнопроцесуалното доказателствено право на Република България“ по конкурса за получаване научната степен „доктор на науките“, професионално направление 3.6 Право, Наказателен процес

От 1975 г. до 1980 г. проф. Сълов е бил следовател. От 1980 г. до 2004 г. е преподавател по наказателен процес и е заемал ръководни длъжности (заместник-ректор) в Академията на МВР. Към момента изнася лекционни курсове по наказателен процес във Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“. През 1983 г. е защитил дисертационен труд и е получил научната степен „доктор“, а от 2005 г. е професор. Той е уважаван и популярен преподавател както сред колгите си, така и сред своите студенти.

В настоящия конкурс проф Сълов участва с дисертационния труд на тема **„Тенденции в развитието на наказателнопроцесуалното доказателствено право на Република България“**. Трудът е в обем от 186 страници и е структуриран в увод, четири глави със съответни параграфи, заключение и библиографска справка.

Предмет на изследването е негативното влияние на доктрината „lessez-faire“ върху правната ни система и основополагащите понятия на наказателнопроцесуалното доказване, както и анализ на конкретни виждания на други автори в тази връзка. В труда са използвани интердисциплинарният, нормативният сравнителноправният, формалнологическият и др. методи на изследването. Използвани са още и основните положения на епистемологията, за да бъдат обосновани едни теоретични конструкции, респ. опровергани други.

Като цяло трудът отговаря на всички изисквания на закона за получаването на научната степен „доктор на науките“. Направени са теоретични обобщения и са дадени разрешения на научни и научноприложни проблеми, които съответстват на съвременните постижения и представляват значителен и оригинален принос в науката, както се изисква по Закона за развитието на академичната общност.

Темата на дисертационния труд е актуална и значима. В българската правна литература и до момента не е публикувано изследване, посветено специално на тенденциите в развитието на доказателственото право. Този въпрос е един от най-значимите, той е сърцевината на доктрината, на

практико-приложната практика и на законодателството ни. След съдебната реформа от 1999 г. и приемането на новия НПК дойде време да бъдат научно обосновани и тенденциите в развитието на доказателственото право. Тематиката е свързана с анализирането на такива фундаментални правила като доказателствата, доказателствените средства, новите способности за доказване като специалните разузнавателни средства (СРС), разпита на служител под прикритие и т.н.

Дисертационният труд е по своята същност, по-скоро изцяло теоретичен. Прави впечатление високата ерудиция и задълбочените познания на докторанта по теорията на отражанието, като методологическо учение за познанието, философията, гносеологията, икономическите и социални теории и т.н. Достиженията на едни или други идеологии и доктрини са умело и изкусно вплетени, и използвани за определяне тенденциите в развитието на наказателнопроцесуалното доказване.

Този труд е продължение на идеите на проф. Сълов развити и обосновани в книгата му – „Съдът – разследващ орган, обвинител или арбитър в наказателното производство”, издадена през 2012 г. Това доказва отдавна утвърдения пиетет на автора към филоофските въпроси на наказателния процес, които не са умозрителни, и затова тяхното изследване предполага много дълбоки познания и в други области на човешкото знание, подчертан вкус към този вид знание и висока ерудиция, необходима за научния анализ и формулиране на чисто теоретични обобщения и изводи.

При оценката на рецензирания труд се открояват няколко направления, които могат да се оценят като значими **научни приноси**.

Глава първа е посветена на идеологията „lessez-faire” и отражението ѝ върху правото и наказателнопроцесуалната ни система.

В първия раздел са очертани основните постулати на тази идеология. Представени са възгледите на Дорендорф, на Милтън Фридман, на Вацлав Клаус, на Жозеф дьо Местр, Фридрих Хайек и др. За първи път в българската правна литература е обоснован изводът за прякото влияние на тази доктрина и налаганите от нея икономически практики върху организацията и съдържанието на правните системи, върху правосъзнанието, правоприлагането и правораздаването. Затова изследването в тази връзка може да се оцени като принос за науката по наказателнопроцесуално право.

Умело използвайки интердисциплинарния подход, авторът е анализирал в необходимия обем наказателнопроцесуална тематика (приватизацията, банковата система и т.н.) в контекста на икономическите, социалните и политическите отношения у нас и в Европа. Във втория раздел на тази глава са аргументирани конкретните влияния на доктрината на пазарния фундаментализъм върху правната ни система: като подмяната

в Конституцията на понятието – „обективна истина”, с „истина”; реформата в гражданското съдопроизводство, свързана с ограничаването на триинстанционното разглеждане на делата, чрез приемането на разпоредбата на чл. 280 от ГПК; дефицита на справедливост, който се усеща в обществото и т.н.

В следващ раздел на изложението е направен опит да се посочат онези институти на наказателния процес, които се въведоха след съдебната реформа от 1999 г. и новия НПК, и които според автора се явяват „токсични продукти”. В тази връзка се визират: неблагоприятията от въведените фикции при образуването на производството по чл. 212, ал.2 НПК и привличането на обвиняем по чл. 219, ал. 2 НПК; опитите за възвръщането на формалната теория на доказателствата и реабилитирането на самопризнанието като „царица” на доказателствата; въвеждането на разпита пред съдия, който е институт на следствения процес; подкопаването на началото на оценка на доказателствения материал по вътрешно убеждение и др. Друг е въпросът, че в по-голямата си част тези разбирания продължават да са дискуссионни и не могат да бъдат безрезервно подкрепени.

В самостоятелн раздел са дадени и обосновани прогнозите относно тенденциите в развитието на наказателнопроцесуалната ни система. Най-подробно е изследването, посветено на доказателствената стойност на данните, получени чрез прилагането на СРС и чрез разпита на служител под прикритие. Ценни от практическа гледна точка са формулираните недостатъци при тяхното прилагане, които трябва да се имат предвид и от законодателя, и в практико-приложната дейност, което също може да се оцени като принос на дисертационния труд.

В *глава втора* са изследвани основните понятия на наказателнопроцесуалното доказателствено право.

За първи път в българската правна доктрина детайлно и специално за нуждите на наказателния процес са изяснени такива базисни понятия като „фактически данни” (чл. 104 НПК); „следи” (чл. 109 НПК); „факти” (чл. 117 НПК); „обстоятелства” (чл. 104 НПК); „данни” (чл. 207 НПК); „информация” (чл. 208 НПК). Направено е значимо обобщение: „фактът (обстоятелство, явление, събитие) е феномен на обективната реалност (действителност), нещо съществуващо (или съществувало) извън съзнанието на човека”.

На тази база е даден и обоснован отговор на въпроса дали ”психичните факти” са факти в посочения смисъл или не. В дисертационния труд за първи път се обосновава теза, различна от поддържаната от Ст. Павлов че „тези състояния на психиката не са факти...”. Полемизирайки с Г. Маринова, авторът поддържа друго разбиране и за електронните доказателства, че те не са невеществени доказателства, защото електронът има маса, радиус и заряд, а тези мерни

единици са предназначени да измерват материални обекти, физически тела, а не „психически факти“.

Поддържа се още, че отъждествяването от Ст. Павлов на фактите с фактическите данни е неправилно, защото не може един факт да е доказателство за същия този факт. При анализа на понятието информация, авторът си служи с дефинициите на Марк Пира и И. П. Блох, според които към информацията се отнасят всички сведения, получени от човека от външния свят посредством органите на зрението, слуха, осезанието, обонянието. При функционалното разбиране за информацията основно значение има всеобщото обективно свойство на материята – свойството „отражение“. В дисертационния труд за първи път е изследвана и характеристиката на сигнала, тъй като и това понятие е базово за определянето на понятието „доказателства“. Трябва да се съгласим, че за наказателния процес има значение сигналът-образ за разлика от сигнала в техническите устройства. Фактът е единицата, базовата информация, чието пренасяне става чрез сигнал. Информацията се пренася само чрез сигнал, тя не съществува самостоятелно. Накрая след прегледа на теориите на различните автори се прави обоснован извод, че между понятията „данни“ и „информация“ същностна разлика няма, те се употребяват като тъждествени понятия, като синоними и в наказателнопроцесуалните изследвания и в НПК. На същата база е направен и друг мотивиран извод, че няма същностна разлика и между понятието „данни“ (информация) и понятието „следи“. Правилно е разбирането, че терминът „следи“ акцентира върху криминалистическите аспекти на информацията, които не засягат нейната същност.

Понятието за доказателствата е дефинирано в чл. 104 НПК като фактически данни. Според Ст. Павлов „фактически данни“ означава факти на обективната реалност. А възпроизвеждането на тези факти са доказателствените средства. В дисертацията се поддържа точно обратното, че има разлика между факти и фактически данни, и че тези понятия не са тъждествени. В същото време се обосновава тезата, че дефиницията дадена на понятието „доказателства“ в руската литература е научно по-издържана и по-адекватна на обективното положение на нещата. Според Дорохов доказателството е единство от фактически данни и техния процесуален източник. Точното посочване в закона на източниците на сведения за подлежащите на установяване факти е необходимо, за да не се допусне използването на недоброкачествени източници. При такава дефиниция на понятието „доказателства“, другото понятие „доказателствено средство“ губи своето самостоятелно място като институт на доказателственото право. В крайна сметка привеждайки и свои собствени аргументи, в което се състои и научния принос на автора, се приема, че „доказателствата в наказателния процес представлявайки

единство от фактическо съдържание и законова форма като цяло служат като „средство за доказване” на търсените по делото факти”.

В глава четвърта и в частност § 11, посветен на Решение № 10 на Конституционния съд от 28.09.2010 г. се съдържа едно различно виждане за дадените разрешения от този съд по повод измененията от 2010 г. в разпоредбата на чл. 177, ал.1 НПК. В този смисъл е защитена тезата за недопустимост да се постановяват осъдителни присъди само на базата на показания на анонимни свидетели и доказателства, събрани чрез СРС. Трябва да се оцени като приносен момент направеното предложение de lege ferenda за изменение и допълнение на НПК, така че да се избегнат различни тълкувания в ущърб на справедливия наказателен процес. За целта се предлага да се възстанови отменената рекакция на чл. 177, ал.1 НПК и да се приме нова ал. 3 на чл. 116 НПК – „Обвинението и присъдата не могат да се основават само на показанията на свидетели със запазена в тайна самоличност и на доказателства, събрани чрез прилагането на специални разузнавателни средства”.

Към рецензирания труд могат да се направят и някои *бележки* и *препоръки*:

*На с. 40 от разработката се поддържа, че въведените фикции при образуването на производството по чл. 212, ал.2 НПК и привличането на обвиняем по чл. 219, ал. 2 НПК са отпадъчен продукт на „новата философия” на наказателния процес. В тази връзка основният аргумент, който се привежда е, че тези фикции нарушават основни права и свободи. Трудът обаче трябва да се допълни, като се приведат и други аргументи в полза на това разбиране, още повече, че в българската правна литература се поддържа и друга теза – че тези фикции не само не накърняват, точно обратно те се явяват гаранция за правото на защита на обвинените лица.

*На с. 95 авторът твърди: „Имайки предвид в случая свидетелските показания, ще приведа още един пример за безсъдържателността на понятието „доказателствено средство”. Приведеният пример е също за показания на свидетел. В тази връзка първо не се разбира дали понятието е безсъдържателно, само когато става въпрос за свидетелски показания или въобще е безсъдържателно. Ако се поддържа, че това понятие е принципно безсъдържателно, струва ми се, че има нужда работата да се допълни, като се формулират и други аргументи, които да докажат по убедителен начин тази теза. Още повече това се налага като се знае колко е богата аргументацията на Ст. Павлов за необходимостта от разграничаване на понятията „доказателства” и „доказателствени средства” и как той обосновава огромното значение на това деление за практиката по наказателнопроцесуалното доказване.

Освен това все в тази връзка се наблюдава и известно противоречие. От една страна се приема, че понятието „доказателствени средства е безсъдържателно, а от друга, че не бива да се отказваме от него, тъй като

по същество то дава необходимите гаранции за разкриването на обективната истина и за защита на правата и законните интереси на гражданите.

*Заглавието на глава трета – „Теоретични опити, израз на тенденцията към разрушаване на демократичната ни наказателнопроцесуална система”, задължително трябва да се промени. Тази формулировка е натоварена с усещането и остава привкуса, че става въпрос за съзнателно и преднамерено направени опити към разрушаване на демократичната ни наказателнопроцесуална система, което първо не е вярно и второ не е акуратно.

Твърдя, че познавам творчеството на цитираните в дисертационния труд български автори и не е вярно, че в техните изследвания има опит да бъдат „възкресени” формалните доказателства с инквизиционните аритметични пресмятания на доказателствената им сила, самопризнанието като „царица” на доказателствата и т.н. Тези становища са изградени или на базата на допусната непрецизност на използвания от цитираните автори изказ или чрез извеждането на техни твърдения от цялостния контекст на изследването.

*Предлагам от труда да отпаднат и някои т. нар. от автора „шеги”, като например тази за свещеника и свинската пържола.

Предлагам да отпаднат и някои квалификации, дадени за едни или други автори и за техните научни произведения. Когато фактологията на различните тези е изложена акуратно и пълно, не е нужен висок интелектуален потенциал за да реши читателят сам, дали става въпрос: за „индоктринираност и nihilизъм”; за „еклектичен микс” изпълнен с противоречия; за това че изследването „гъмжи от противоречия, псевдологика, и извратявания”; за „перфиден” теоретичен опит; за използването на „йезуитски прийоми”; за „компилативен и еклектичен” стил, за „токсични продукти” и т.н.

Въпреки направените бележки и препоръки,

В заключение: като имам предвид качествата на представения дисертационен труд, оригиналните научни приноси, които се съдържат в него и важното му теоретично и практико-приложно значение, давам положителна оценка на същия и си позволявам да препоръчам на проф. д-р *Иван Захариев Сълав* да бъде присъдена научната степен „доктор на науките“, професионално направление 3.6 Право, Наказателен процес.

София,
март 2017 г.

/...../
проф. д-р М. Чинова